

МЕЖДУ ЛАКОНИЧНОСТ И БОГАТСТВО НА ВНУШЕНИЯТА

ВАЛЕНТИН СТОЯНОВ

Нежна и съзерцателна, ефирна и безплътна - ще срещнем тези определения в почти всяко изследване върху лириката на Николай Лилиев. Кротките му стихове, в които поезия и музика се сливат, в които почти неуловимите образи прекарват невидими нишки между обективния свят и субективното състояние, са сами по себе си магия, отвеждаща ни в свят на сънища - понякога спокойни, понякога безсилни, но пълни с дълбочина и опнеж. Те изпращат едно предизвикателство - да проследим асоциации-те, да разшифроваме образите, да възстановим от символите и премълчава-нията вътрешния свят и на поета, и на лирическия герой.

Стихотворението „Светло утро“ е особено предизвикателно в това отношение не само поради краткостта, но и поради значителните вътрешнотек-стови връзки, които създава.

Първият прочит би дал представа за една обективна картина, зад която някак неуверено, непълно съзира-ме субективно светоусещане, старае-що се да остане почти „незабелязано“. Доминират образните фрагменти от

света извън лирическия Аз - *утро, па-ра, мъгла, пеперуди, крила, шир, стък-ла, изумруди*, като само в един случай виждаме пряко изразен субект, оценя-ващ и възприемащ действителността - *моите стъкла*. Непосредственото му назоваване е извършено единствено с притежателното местоимение за пър-во лице единствено число. Предвари-телното впечатление за образа на ли-рическия Аз е, че притежава съзерца-телна нагласа, че е далеч от активно-то действие, от борческото противо-поставяне. Неговата личност е „отво-рена“ за хармонията и красотата на природата, за светлината и слънцето. Обръщението „светло утро“ говори за стремеж да излезе от затворените пре-дели на вътрешния си свят, да потър-си аналогия на субективните си изжи-вявания. Ясно е, че той притежава своя индивидуалност като душевно състо-яние, въпреки неясното му ситуиране във времето и пространството. От ед-на страна, така неназован, неопреде-лен, лирическият Аз подтиква потен-циалния читател да го възприеме ка-то близък, почти идентичен със себе си. От друга страна, максималната не-

определеност изисква интелектуално и емоционално "съучастие" от страна на възприемащия.

Действително "празниците" в творбата са съзнателно търсени и провокирани от Лилиев. Те пораждат напрежение, сблъсък между лаконичността на творбата, предметността на образните елементи и тяхната семантична натовареност.

1 Творбата се състои от три строфи от по четири стиха, като последните два стиха на всяка строфа са едни и същи. Ако се опитаме да я възприемем без този рефрен (подобно възприемане ще е естетически непълно, разбира се, но може да послужи като отправна точка), тя ще приеме следния вид:

*Светло утро, ти прокуди
всяка пара и мъгла -*

*Ти безбрежна шир събуди,
звънна в моите стъкла -*

*Затрептяха изумруди,
цяла мрежа светлина -*

Един от основните стожери на стихотворението е светлината - светло утро в началото, светлина в края. Светлината винаги се свързва с издигане, с надежда в нескончаемостта на живота, с чувство за щастие и еуфория. Тя е пряко свързана с утрото - символ на чистота и обещание, на доверие в себе си и в другите, на лекота. Тези внушения са подсилени от стихосложението. Използван е олекотен четиристъпен хорей, като във всеки стих

третата ударена стъпка е заменена с неударена. Повечето на брой неударени срички омекоотяват звучението, създават специфично ведро и спокойно настроение. Началната гласна на творбата е ударена, което допълнително набляга на ключовото значение на светлината. Усещането на светлината като спасение се подсилва и от оттеглянето на парата и мъглата назад, в миналото. Тълкуването се усложнява от факта, че и в началото, и в края словоформите са използвани като определения - на утро (светлина) и на мрежи (от светлина). Противопоставянето между ключовото значение на думата и подчинеността ѝ поражда скрит контраст, който е разгърнат в следващите стихове и отправя вниманието към драматичната раздвоеност на лирическия Аз.

Наред с това, доколкото можем да възприемем утринната пара и мъгла като обективни дадености, можем ли да ги обвържем с определен сезон? Ако това утро е лятно, защо е мъгливо, ако е есенно, откъде са изпаренията? Тук тези думи са взети не толкова с близостта на първичните си значения, колкото със символния си контекст. И в парата, и в мъглата предметите са неопределени, губят очертанията си, могат за придобият нови форми. Те са смесица от въздух и вода, която предшества всяка плътност. Както утрото е на границата между отиващата си нощ и настъпващия ден, така и мъглата указва промяна, изчезване на съмненията, поява на очакваното.

Във втората строфа промяната, която носи утрото, засяга и цялата природа: "ти безбрежна шир събуди". Повторението е основано на преносните значения на прилагателното и съществителното - "безкрайна, обширна, просторна" и "обширно пространство". То е в пълно съзвучие с усещането, което носи светлината - издигане, хармония с висините. Но и този стих поставя въпроси: пространство ли е "събудено" за дневния свят или лирическият Аз вече е готов да възприеме новия ден?

Следващият стих е контрапункт на това еуфорично състояние - "звънна в моите стъкла". Преградата между лирическият Аз и света все още съществува. Той не е част от тази безбрежна шир, от това тържество на светлината и природата над неяснотите и колебанията. Контрастът между "безбрежието" на света и ограниченото от стъкла пространство придава драматизъм на изживяванията. Лирическият Аз вижда тържеството на живота, но е в невъзможност да участва в него, да преодолее комплексите си.

Този драматизъм е доразвит в следващите два стиха. Усещането за красота, за нематериалност намира израз в изумрудите, вплели в себе си светлината. Но тази светлина вече не е космическата сила, която прониква навсякъде, която опложда дух и материя. Ако в началото тя разпръсква мъглата, сега образува мрежа около лирическият Аз. Едва отишла си, тревогата се е завърнала, вътрешният и външният свят не са достигнали пълна хармония.

Но, както беше споменато, подобно възприемане не е цялостно, защото в него липсва основният, ключовият фрагмент:

*пеперуди, пеперуди,
тънки сребърни крила.*

Използването на пирихий вместо хорей в първата стъпка подчертава и стиха, и самия образ.

Аналогията между пеперудата и утрото, светлината, безбрежната шир е достъпна, но трудно ще открием връзка в прекия смисъл на думите между пеперудите и мъглата, стъклото, изумрудите, мрежата. Но такава връзка задължително трябва да има - не само поради "тежестта" на трикратното повторение. "*Пеперуда*" свързва останалите думи в текста, превръщайки се в негов ключов фрагмент, изтласква техните веществени съдържания и ги претопява в неразделна част от цялото.

Основният дял от символиката на пеперудата е нейната *метаморфоза*: яйце-гъсеница-какавида-пеперуда. Сама по себе си част от една верига на преходни състояния, пеперудата е символ на възраждането, на завършеното състояние. В този смисъл е логично за се появи сутрин в художественото (времеизмерение), за да материализира тези форми, които са били родени от нощта и загатнати в мъглата.

[От друга страна, полетът на пеперудата носи усещането за волност на духа, за свобода на изявата. Това усещане се усилва от тънките сребърни

крила - толкова леки, ефирни и светли, че дематериализират целия образ, превръщат го в част от ширината и светлината.

Третото, не по-слабо значение, е красотата на пеперудите, идваща от богатата им окраска. Но тази окраска има двойк смисъл - тя е едновременно и привличаща, и защитна, в нея виждаме и желание за самоизява, и страх от света.

Повторен в края на трите строфи, рефренът създава връзки между образните фрагменти, споява отделните асоциации и загатвания. Тези връзки са подчертани и чрез римите: *прокуди-пеперуди, събуди-пеперуди, изумруди-пеперуди*. Влизайки във взаимоотношения с тях, самият рефрен варира в символен план, оставайки непроменен в графичен. Той доуплътнява субективното съдържание на образа на лирическия Аз, доуточнява неговите черти. Сложен е този вътрешен свят, сложни са и неговите материални изразители. Това не е само съзерцателна, пасивна натура. Това е колебаеща се личност, изпълнена със съмнения. Стремяща се към простор, светлина, красота, тя не смее да стъпи на пътя на пречистването. Обича простора, но не премахва преградите около себе си. Обича слънцето, но се страхува да не изгори под лъчите му.

1. Част от тълкуването на символите е по: Шевалие, Жан, Ален Геербрант, "Речник на символите". С., Петриков, 1995.